

VALTIONEUVOSTON ASETUS KALASTUKSESTA TENOJOEN VESISTÖN SIVUVESISTÖISSÄ VUONNA 2022

1 Asian tausta

Vuoden 2019 - 2021 lohien nousuvaellukset Pohjois-Atlantilla ja myös Tenolla ovat olleet poikkeuksellisen heikkoja. Tenoon yhteensä nouseva lohimäärä oli vuosina 2020 ja 2021 alle puolet vuoden 2018 nousumäärästä, mitä myös pidettiin tuolloin alhaisena. Muutos näyttää liittyvän ympäristötekijöihin, lähinnä lohien eloonjääntiin, kun vaelluspoikaset (smoltit) siirtyvät joesta meriympäristöön. Lisäksi heikon emokannan seurauksena syntyvään harvaan poikaskantaan kohdistuu jokivaiheessa suhteellisesti voimakkaampi saalistus petojen taholta sekä muiden lajien kilpailua. Heikentynyt merieloonjäänti viime vuosina näkyy myös seurannassa, missä on voitu verrata Utsjoesta merivaellukselle lähteneiden smolttien määrää palaavien yhden merivuoden lohien määrään.

Seurannan yhteydessä on arvioitu myös mereltä palaavien lohien määrää vuosittain ennen niihin kohdistuvan kalastuksen alkamista. Tutkimustiedon mukaan tärkeimmissä lohikannoissa mereltä palaava lohimäärä oli vuosina 2020 ja 2021 niin pieni, että se alitti jo tuossa vaiheessa kestävästä poikastuotantoa kuvaavan hoitotavoitteen, eikä kalastettavaa ylijäämää ollut lainkaan. Normaalitylanteessa jokeen vaeltavista lohista kalastetaan yli puolet ennen kuin ne pääsevät kutemaan.

Nousulohien määrän pieneneminen ja siinä havaittu voimakas negatiivinen kehitys edellyttävät, että osapuolet reagoivat tilanteeseen kalastussopimuksen edellyttämällä tavalla varovaisuusperiaatteen mukaisesti.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Tavoitteet

Vuoden 2022 osalta Tenojoen sivuvesien kalastus on tarkoitus järjestää siten, että se tukee Suomen ja Norjan välistä väliaikaista sopimusta kieltää lohienkalastus määräaikaaisesti sekä turvaa sivuvesien kalakantojen suojelun ja kestäväen käytön.

Tenojoen vesistössä esiintyy noin 30 erillistä lohikantaa. Näiden lohikantojen tila vaihtelee paljon. Vesistön latvoilla sijaitsevien kantojen tila on heikko, eivätkä ne saavuta kestäväen kalastuksen mittarina yleisesti käytettyjä kutukantatavoitteita.

2.2 Keskeiset ehdotukset

Nyt esitetyllä asetuksella pyritään tukemaan Tenon kalastussopimuksen tavoitteita ja estämään Tenojoen lohikantojen tilan heikkenemistä ennestään, säätämällä asetuksessa vain vuotta 2022 koskevista säännöksistä.

Vuoden 2022 Suomen ja Norjan välisissä kalastussäännön poikkeusmääräyksiä koskevissa neuvotteluissa on yksimielisesti todettu lohikantojen voimakas heikentyminen. Tilanteen edellyttämien toimien osalta on todettu, että sopimuksen 5 artiklan mukaiset ennalta sovitut toimenpiteet ovat vaikutuksiltaan liian lieviä lohikantojen tilan heikkenemiseen nähden. Havainnot vesistöön nousseiden emokalojen määristä kertovat useissa tapauksissa havaintohistorian heikoimmasta tilanteesta. Akuuttiin tilanteeseen liittyy myös se, että lisääntymisen kannalta

tärkeiden kahden- ja kolmen merivuoden emokalojen nousumäärä jää ennusteiden perustella hyvin alhaiseksi. Tästä syystä esitetään, että lohenkalastus kiellettäisiin rauhoittamalla lohi koko Tenojoen vesistössä kalastuskaudella 2022.

Lohenkalastuksen kiellosta on esitetty erikseen annettavaksi laki, joka säätäisi lohen rauhoittamisesta, sekä samalla niistä pyyntivälineistä ja –tavoista, jotka ovat kiellettyjä kalastuskaudella 2022. Kyseisessä laissa säädettäisiin, että lohi on rauhoitettu vuonna 2022, asetuksessa mainituilla Tenojoen vesistöön kuuluvilla vesialueilla. Alueita olisivat Suomen ja Norjan välisen valtakunnan rajan muodostavat Tenojoen pääuoma, Inarinjoki ja Kietsimäjoki, sekä ne Tenojoen sivujoet, joihin lohi nousee ja jotka on määritelty valtioneuvoston asetuksessa kalastuksesta Tenojoen vesistön sivuvesistöissä (297/2017). Lisäksi säädettäisiin, että kalastus lohenpyyntiin soveltuvilla välineillä, eli potkupadolla (joddu), mertapadolla (meardi), seisovalla verkolla sekä kulkutusverkolla, olisi kielletty 1.6.2022-31.12.2022.

Sivuvesistöissä tilanne edellyttää vastaavia toimia kuin Tenon pääuomassa. Tästä syystä myös sivuvesistöjen kalastusmääräykset on mukautettava siihen, että lohenkalastusta ei sallita Tenojoen vesistössä vuoden 2022 kalastuskaudella. Tämän esityksen mukaisesti annettaisiin uusi sivuvesistöjä koskeva asetus siten, että muun kalan pyyntiä koskevia pykäläiä tarkennettaisiin.

3 Yksityiskohtaiset perustelut

1 § *Soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin asetuksen koskevan muiden kalojen kuin lohen kalastusta pykälässä mainituilla alueilla. Lohennousualueen määrittely perustuu tietoihin lohen noususta Tenojoen sivuvesistöissä, jotka päivitettiin sopimusta laadittaessa. Lohen esiintymisalue perustuu Luonnonvarakeskuksen tietoihin siitä, missä lohta on tavattu säännöllisesti mm. sähkökoekalastusten yhteydessä. Kuoldnajohkaa ja Vuobmanvejohkaa sekä Tsuoggajohkan alaosa ei ole sisällytetty soveltamisalueeseen, vaikka ne on merkitty sopimuksen lohennousualueutta koskevaan karttaan. Näissä joissa lohen esiintyminen on hyvin harvinaista ja kalastus niissä on vähäistä, eikä kohdistu loheen. Niiden kalastusta on katsottu voitavan säädellä parhaiten Metsähallituksen kiintiöpäätöksillä tai tarvittaessa ELY-keskuksen rajoituspäätöksillä.

Lisäksi pykälässä olisi aineellinen viittaus kalastuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen (1360/2015).

2 § *Kalastuksessa sallitut pyyntivälineet.* Pykälässä määriteltäisiin ne pyydykset, joita olisi mahdollista käyttää muiden lajien kuin lohen kalastuksessa ilman vaaraa merkittävästä lohen sivusaaliista tai vaarantamatta muiden kalavarojen kestäväää käyttöä ja hoitoa luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Koska kyse on pienistä virtavesistä ja erityisesti vaelluskaloihin kohdistuvasta kalastuksesta, pykälässä olisi lueteltu ne pyydykset, joita kalastuksessa voidaan käyttää.

Pykälän mukaan muiden lajien pyynnissä olisi sallittua käyttää seisovaa pohjaverkkoa, vapaa ja viehettä, katiskaa järvilaajentumissa, onkea ja pilkkiä sekä madekoukkua jäältä kalastettaessa. Muut kuin säännöksessä luetellut pyydykset ja kalastustavat olisivat kiellettyjä. Muiden lajien kuin lohen kalastus vavalla veneestä on vuodesta 2021 poiketen sallittu. Sallittuihin pyydyksiin kuuluisivat myös katiskapyynti sekä onkiminen ja pilkkiminen. Näiden pyydysten käyttö mahdollistaisi esimerkiksi haukikannan vähentämisen muita kalakantoja vaarantamatta. Onkiminen ja pilkkiminen on kielletty vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueilla kalastuslain 46 §:n 1 momentin 7 kohdan nojalla. Kalastuslain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa on määritelty vaelluskalavesistön koski- ja virta-alueeksi vesistön sellainen alue, jossa vesi virtaa silmin havaittavasti alavirtaan päin ja virtapaikan ylavesi on alavettä ylempänä.

- 3 § *Kalastuskieltoalueet.* Pykälän mukaiset kalastuskieltoalueet olisivat samoja kuin aikaisemmin voimassa olleessa asetuksessakin. Kalastuskieltoalueet ovat tärkeitä, jotta lohta ei turhaan jäisi sivusaaliiksi sen vilkkailla nousualueilla.
- 4 § *Yleinen viikkorauhoitus.* Pykälän mukainen viikkorauhoitus säädettäisiin samanlaisena kuin se on ollut aikaisemmin voimassa olleessa asetuksessa. Viikkorauhoituksen tarkoituksena olisi välttää lohien jäämistä sivusaaliiksi, ja vahvistaa valvonnan mahdollisuuksia.
- 5 § *Kalastuskausi vavalla ja vieheellä.* Vapakalastuskautta koskevassa pykälässä määriteltäisiin vapakalastukselle sallitun kalastuskauden alku- ja loppupäivämäärät, jotka on asetettu erikseen Pulmankijoen, Vetsijoen ja Utsjoen vesistöille (kesäkuun 1 päivästä elokuun 31 päivään), sekä tästä ylävirtaan sijaitseville sivuvesistöille (kesäkuun 1 päivästä elokuun 20 päivään). Alku- ja loppupäivämäärät koskisivat kaikkea vapakalastusta. Alueen jako kahteen osaan kalastusaikojen kohdalla on katsottu riittäväksi ja selkeäksi määräykseksi aikaisemmin voimassa olleessa asetuksessa, eikä aikoja ole lähdetty tarkastelemaan jokikohtaisesti, eikä määrittelyä ole tarkoituksenmukaista muuttaa vuoden 2022 poikkeusoloja varten. Kalastuspainetta on tämän lisäksi mahdollista tarvittaessa säädellä myönnettävien kalastuslupien ehdoilla sekä saalismääriä koskevalla rajoituksilla.
- 6 § *Syöttiä ja koukkupyödyksiä koskevat rajoitukset.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että syöttinä ei saisi käyttää katkarapua, kalaa, eikä matoa, sillä katkarapu ja mato on katsottu liian tehokkaiksi lohienkalastuksessa, ja tämä nostaisi riskiä lohien joutumisesta sivusaaliiksi. Syöttikalajojen kiellon taustalla on Gyrodactylus salaris –loisen torjunta. 2 momentissa sallittaisiin kuitenkin Tenojoen vesistöä peräisin olevien kuolleiden syöttikalajojen käyttö madekoukuissa jäältä tapahtuvassa kalastuksessa sekä madon käyttö syöttinä jäältä tapahtuvassa pilkkimisessä.
- 7 § *Vapakalastuksessa käytettävä apuväline.* Pykälässä säädettäisiin selkeyden vuoksi siitä, että pyödykseen jo tarttuneen kalan nostamisessa vedestä saisi käyttää apuvälineenä ainoastaan haavia, jotta sivusaaliina mahdollisesti saatavat lohet on mahdollista vapauttaa ilman vaurioita.
- 8 § *Kielletyt vapakalastusalueet.* Pykälässä säädettäisiin niistä alueista, joilla vapakalastus olisi kielletty. Pykälän ensimmäisessä kohdassa kiellettäisiin kalastus 10 metriä lähempänä seisovaa verkkoa. Määräysten tarkoituksena olisi estää pyydysvahingot. Suojaetäisyydet on arvioitu vastaavasta pyynnistä saatujen kokemusten nojalla. Toisessa kohdassa kiellettäisiin kalastus silloilta. Sillalla kalastus saattaisi aiheuttaa vaaratilanteita muille kalastajille ja sillan käyttäjille. Kolmannessa kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta Ylä-Pulmankijoen, Gálddašjohkan sekä Kevo- ja Čarsejohkan suualueiden läheisyydessä, mihin lohi nousee. Vastaava kieltäminen on säädetty myös Tenon rajajokiosuudelle ja se suojaa sivujokeen hakeutuvia kaloja, jotka saattavat pysähtyä lähialueelle ennen nousua sivujokeen tai liikkua jokisuun läheisyydessä.
- 9 § *Kudottujen pyydysten määrällinen rajoitus.* Muiden lajien kalastuksessa pysytettäisiin ennallaan jo aiemmin käytössä ollut rajoitus käyttää samanaikaisesti enintään viittä seisovaa verkkoa kalastusoikeuden omistavaa kiinteistöä kohti, jotta pyyntipaine pysyisi kohtuullisena vesistöjen kokoon nähden ja jotta voitaisiin paremmin välttää lohien jäämistä sivusaaliiksi.
- 10 § *Kalastusaika seisovalla verkolla.* Pykälässä säädettäisiin, että kalastus verkoilla olisi sallittua jokiosuuksilla jäiden lähdöstä kesäkuun 20 päivään sekä elokuun 1 päivästä elokuun 31 päivään saakka. Kalastus olisi lisäksi sallittua koko vuoden järvissä 200 metriä kauempana joen niskaa tai suuta.

- 11 § *Venekalastus.* Pykälässä kiellettäisiin kalastus ja kalastusvälineiden laskeminen veneestä moottorin käydessä, jotta säännös olisi yhteneväinen muun Tenojoen vesistön kalastuksen sääntelyn kanssa.
- 12 § *Pyydysten merkintä.* Pyydysten merkintää koskeva pykälä vastaisi kalastusasetuksen 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisia vaatimuksia. Määräysten sisällyttäminen kalastussääntöön on katsottu tarpeelliseksi, jotta Tenon rajajokiosuuden kanssa yhtenäinen merkintätapa olisi käytössä myös sivuvesistöissä riippumatta siitä, miten kalastusasetuksen 7 §:n säännöksiä vesiliikenteen käyttämistä alueista tulisi soveltaa.
- 13 § *Pyynti verkkopyydyksillä.* Muun kalan kuin lohenkalastuksessa käytettyjen verkkojen määrittely on pyritty tekemään niin, että todennäköisyys saada niiden käytössä sivusaaliina lohta olisi pieni. Pykälässä säädettäisiin ensimmäisessä momentissa monofiililangan paksuudesta, joka olisi 0,20 millimetriä. Verkon sallittua korkeutta on kasvatettu aiempaan asetukseen verrattuna, mutta eri korkuisten verkkojen käyttömahdollisuus on kytketty veden syvyyteen siten, että pystysuunnassa ei ole mahdollista muodostaa löysälle jäävästä havaksesta pussia, johon kalat voisivat helpommin tarttua. Kyseisellä tavalla valmistettu verkko on sellainen, josta suurimman osan lohista on mahdollista päästä läpi ilman pyydykseen tarttumista. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että keinotekoisien virransuojusten tai johdeverkkojen käyttäminen kalojen houkuttelemiseksi pyydysten läheisyyteen ei olisi sallittua. Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin muun kalan pyynnissä käytettävien verkkojen silmäkoko sellaiseksi, että se sopii esimerkiksi siian- ja harjuksenpyyntiin mutta ei erityisen hyvin lohelle. Pykälän 4 momentissa säädettäisiin verkkomääräyksistä, jotka mahdollistavat siian pyynnin sivuvesistöjen lohen nousualueen sisällä sijaitsevilla järvissä.
- 14 § *Syväväylä ja pyydysten väliset etäisyydet.* Pykälässä säädettäisiin pyydysten sijoittelusta ja niiden välisistä etäisyyksistä. Syväväylän ja pyydysten välisten etäisyyksien noudattaminen on erityisen tärkeää sivuvesistöissä, missä omat ovat Tenojokea pienempiä ja määräysten vastaisesti asetettu pyydys saattaa estää vaelluskalojen kulun ylävirtaan hyvin tehokkaasti. Pyydysten mikään osa ei saa ulottua syväväylän yli. Määräys koskee myös joen sivu-uomassa olevaa syväväylää. Tämän lisäksi pyydyksen uloimmasta osasta on jäätävä vähintään kymmenen metriä matkaa vastakkaiseen rantaan. Vastakkaisen rannan määrittelyä on tarkennettu niin, että kymmenen metrin etäisyyden vaatimuksella tarkoitetaan myös uomassa sijaitsevia saaria, luotoja ja kareja, joiden väliin tulee omia uomia. Määräys on tarpeellinen, koska jokiuomassa saattaa olla useita uomia etenkin vesistön latvaosissa tai sivujokien suualueiden läheisyydessä. Seisovien verkkojen välille on annettu minimietäisyydet, jotka lasketaan pyydysten toisiaan lähimpänä olevista osista.
- 15 § *Verkkokalastuskieltoalueet.* Pykälässä kiellettäisiin verkkokalastus rannalta 200 metriä lähempänä sivujoen lähintä rantaa Kevojoen ja Čarsejohkan suulla Kevojärvässä, Čarsejohkan suulla Kevojoessa sekä Gálddašjohkan ja Ylä-Pulmankijoen suulla Pulmankijärvässä. Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia. Toisaalta määräys tarkoittaa sitä, että rajoitus on voimassa myös kaikkien sivujoen uomien kohdalla.
- 16 § *Saalisilmoitus rekisteriin.* Pykälässä säädettäisiin saalistietojen ilmoitusvelvollisuudesta. Kalastajan saalisilmoitusvelvollisuus olisi samanlainen kuin aikaisemminkin. Taimensaaliista ilmoitettaisiin pyyntialue, kalastuspäivämäärä, sukupuoli, paino ja pituus sekä pyyntiväline. Lisäksi ilmoitettaisiin vapautettujen kalojen lukumäärä.

Saalisilmoitus muiden kuin taimenen osalta voitaisiin ilmoittaa samanaikaisesti kuin taimensaaliit, tai se olisi ilmoitettava viimeistään kuukauden kuluessa kalastuskauden päätyttyä.

Muiden kuin taimenen osalta ilmoitukseen tulisi sisältyä kunkin pyydetyn lajin kokonaispaino eri lajeihin eriteltynä.

Vaikka kalastuskautena 2022 ei olisikaan sallittua ottaa lohta saaliiksi, tulisi kuitenkin ilmoittaa pykälän mukaisesti, kuinka monta lohta on jäänyt sivusaaliiksi ja vapautettu. Näin saataisiin olennaista tietoa Tenon lohikantojen tilan seurantaan varten.

17 §

Voimaantulo. Asetuksen on tarkoitus tulla voimaan x päivänä toukokuuta 2022. Asetus olisi voimassa 31 päivään joulukuuta 2022.

Asetus on valmisteltu virkatyönä maa- ja metsätalousministeriössä. Asetusehdotus oli lausunnolla 18.5.-20.5.2022. Lausuntoaika oli poikkeuksellisen lyhyt, sillä lohikantojen heikentymiseen liittyvien säädösten käsittely on siirtynyt poikkeuksellisen myöhäiseen ajankohtaan. Tilanteen vaatimia toimenpiteitä koskevissa neuvotteluissa Norjan kanssa saavutettiin lopputulos vasta huhtikuun lopussa. Tenojokea koskevat kalastusmääräykset kalastuskaudelle 2022 on saatettu voimaan Norjan kanssa tehdyn sopimuksen nojalla 6.5.2022.

Lausuntopalaute

Saamelaiskäräjien kanssa on neuvoteltu Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesti sivuvesien kalastusta koskevasta asetusalustuksesta 18.3.2022, 24.3.2022 ja 28.3.2022, minkä jälkeen tilanne muuttui siten, että lohenkalastusta ei esitetty sallittavaksi Tenon rajajokialueella eikä Tenon sivuvesissä. Saamelaiskäräjille on ehdotettu neuvottelumahdollisuutta sivuvesiasetuksesta muuttuneessa tilanteessa 11.5.2022. Ajankohdiksi ehdotettiin 13.5.2022 ja 16.5.2022, mutta saamelaiskäräjät ei vastannut kutsuun myöntävästi.

3.1 Ympäristövaikutukset

Tenon sivuvesiä koskevan asetuksen ympäristövaikutukset ovat selvästi myönteisiä. Lohen kalastuksen kiellosta on esitetty säädettäväksi lohenkalastuksen määräaikaisesta kieltämisestä Tenojoen vesistössä vuonna 2022 annettavalla lailla. Lohen kalastuksen kiellolla ja muun kalastuksen säätelyllä pyritään varmistamaan kestävä kalastusta ja edistämään poikastuotantoa. Tenojoen sivuvesiä koskevan asetuksen muun kalan kalastuksen säätelytoimet on suunniteltu niin, että ne täydentävät Tenojoen rajajokiosuutta koskevan Tenon kalastussopimuksen määräyksiä ja lisäävät emokalojen määrää ja parantavat poikastuotantoa erityisesti niissä lohikannoissa, joiden tila on tällä hetkellä heikko. Toimenpiteillä pyritään säilyttämään lohikantojen monimuotoisuus. Lohen kalastuksen salliminen vuonna 2022 Tenojoen sivuvesissä tarkoittaisi sitä, että Norjakin sallisi kalastuksen omissa sivuvesissään, jolloin perustuslain 20 §:n mukainen vastuu ympäristöstä ei täytyisi. Sivuvesistöissä lohen kalastuksen salliminen aiheuttaisi myös kalastuspaineen siirtymisen Tenon pääuomasta sivuvesiin, eikä tämänkaltaista kalastuspaineen lisäyksen vaikutuksia ole tutkittu Tenojoen sivuvesistöissä. Kalastuspaineen siirtymisen pääuomasta sivuvesistöön tarkoittaisi käytännössä sitä, että pääuoman kalastusrajoitukset olisi tehty turhaan.

Itämereen laskevissa lohikannoissa esiintyvän *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen leviäminen Tenojoen vesistöön muodostaa riskin Tenon lohikannoille. Torjuntatoimista ja rajoituksista Tenon ja muiden Pohjois-Atlantiin laskevien vesistöjen kalakantojen suojaamiseksi *Gyrodactylus salaris* -loiselta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (1376/2004). Asetuksessa säädetään syöttikalojen käytön, kalojen perkaamisen sekä kalastusvälineiden ja veneiden käytön rajoituksista. Kalastusvälineiden ja veneiden on oltava desinfioituja tai täysin kuivia. Asetusta on täydennetty kalanviljelyn osalta maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (839/2010). Loisen torjuntaa varten Lapin ELY-keskus on perustanut Inarin ja Utsjoen kuntiin desinfiointiasemaverkoston ja huolehtii lisäksi loisen torjuntatavoista ja leviämistä varten tiedottamisesta mm. pääteiden varrelle asetetuilla infotauluilla. Toimenpiteet palvelevat

Gyrodactylus salaris -lohiloisen torjuntaa myös Tenon vesistön sivuvesistöissä. Koska asiasta on säädetty tarkemmin kyseisillä asetuksilla, nyt annettavassa asetuksessa on *Gyrodactylus salaris* -loisen torjuntaan liittyviä määräyksiä ainoastaan syöttikalojen käytöstä kalastuksessa.

3.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tenojoen vesistöalue sijaitsee Utsjoen ja Inarin kuntien alueella, joka on saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:ssä määriteltyä saamelaisten kotiseutualuetta. Luontaiselinkeinoilla on vahva saamelaiskulttuurinen merkitys, joita ei voida arvioida rahassa. Luontaiselinkeinoihin on kuulunut se, että henkilöllä voi olla useita toimeentulonlähteitä. Tenon lohikantojen pienenemisestä huolimatta paikallisten kalastajien pyytämällä lohella on suuri merkitys alueen kotitalouksille ruokakalana ja matkailuelinkeinon suorana tai välillisenä tulonlähteenä. Alueella ei kuitenkaan ole kalastuslain 4 §:n 17 kohdan mukaisia kaupallisia kalastajia, vaan kalastus on elinkeinon kannalta merkityksellistä siihen liittyvän matkailun kautta. Tenojoen vesistö perinteisine lohenkalastuksineen on elinehto Utsjoen jokisaamelaisen kulttuurin säilymiselle ja kehittymiselle. Kalastuskulttuuriin liittyvän perinteisen tiedon siirtyminen eteenpäin on tärkeää, jotta kulttuurin harjoittamisedellytykset säilyisivät.

Perustuslain 17 §:n 3 momentti sisältää saamelaisten aseman valtiosääntöoikeudellisen perustan. Säännöksen mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain säännös suojaa saamelaisten kulttuurimuotoa, johon kuuluvat heidän perinteiset elinkeinonsa kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Lohenkalastus Tenojoessa liittyy kiinteästi saamelaiseen kulttuuriin. Pyyntikulttuurin ytimessä ovat perinteiset pyyntimuodot, kuten pato- ja lohiverkkokalastus. Lohikantojen elinvoimaisuus mahdollistaa niiden kestävän käytön, joka on tärkeä edellytys saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamisedellytysten säilymiselle pitkällä aikavälillä, sukupolvelta toiselle. Vastaavasti nyt havaittu lohikantojen voimakas heikkenemiskehitys uhkaa myös pyyntikulttuurin edellytyksiä, koska huomattava osa lohikannoista on hyvin kaukana biologisista kestävyystavoitteista ja kalastus lisää riskiä niiden heikkenemisestä edelleen.

Määräaikainen lohenkalastuskielto estää niin perinteisen kuin muun lohenkalastuksen harjoittamisen yhden vuoden ajalta. Saavutettavat hyödyt lohikantojen elvyttämisessä ovat kuitenkin laajoja verrattuna määräaikaiseen haittaan, jos huomioon otetaan vastavuoroiset lohenkalastuskiellot Norjan valtion alueella. Sivuvesistöjen kalastuksen rauhoitusalueet ovat olleet käytössä jo useiden vuosien ajan. Tältä osin esitetty asetus ei aiheuta muutosta. Lisäksi Tenojoen sivuvesistöjen kalastus on ollut selvästi vähäisempää kuin Tenojoen rajajokiosuudella tapahtuva kalastus, sillä Tenojoen vesistön lohisaaliista vain noin kolmestoista prosenttia pyydetään normaalisti vallinneessa tilanteessa sivuvesissä. Rauhoitus koskee lohenkalastukseen tarkoitettuja välineitä, mutta ei estä muun kalan pyyntiä, kuten siiankalastusta, mikä osaltaan lieventää ankaran rajoituksen vaikutuksia.

Havaittujen haittavaikutusten lieventäminen on mahdollista lähinnä muiden kalalajien kuin lohen kalastusmahdollisuuksien kautta, joista on mahdollista sopia kalastussopimuksen 6 artiklan mukaisessa prosessissa. Lohenkalastuskielto ei lopeta kalastusta Tenojoen vesistöissä kokonaan. Aiemmin loheen rinnastetun taimenen kalastus on sallittu muun kalan pyyntiin tarkoitetuilla ehdoilla, mikä vaatii tarkkuutta sivuvesialueella. Joelle kalastamaan pääsyä ja kalastukseen liittyvän tietotaidon ylläpitoa on tarkoitus helpottaa sallimalla muiden lajien kalastus veneestä vavalla, vaikka muutoksen merkitys ei ole sivuvesillä merkittävä. Lohen sivusaaliin vapauttamista helpottavasta väkäsättömän koukun määräyksestä on tarkoitus luopua, koska se koettiin paikalliskalastajien taholta kalastuskulttuurille vieraaksi. Muiden lajien kuin lohen kalastuksessa sallittujen verkkojen rakennetta koskevia määräyksiä on hieman väljennetty.

3.3 Taloudelliset vaikutukset

Tenojoen sivuvesien kalastuksella on merkitystä joillekin kotitalouksille kotitarvekalastuksen kautta. Utsjoen kirkonkylän osakaskunnassa osakkaiden myöntämällä kalastusluvilla käydään kauppaa. Lohenkalastuksen täyskielto merkitsee taukoa myös kalastusmatkailutoimintaan lohien kalastuksen osalta. Lohenkalastuksen merkitys voidaan kuitenkin arvioida vähäisemmäksi kuin Tenojoen rajajokiosuuden kalastuksessa, joten vuoden 2022 poikkeuksellisten kalastusmääräysten vaikutus ei ole yhtä suuri kuin Tenojoella.

Lohenkalastuksen täyskiellon vaihtoehtona olisivat olleet joka tapauksessa hyvin voimakkaat kalastusrajoitukset, joita pitäisi kohdistaa myös sivuvesistöihin. Myös tässä tapauksessa kalastusmatkailun toimintaympäristö vaikeutuisi huomattavasti.

3.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Nyt annettava väliaikainen muutosasetus ei aiheuta merkittäviä muutoksia viranomaisten toimintaan. Lohenkalastuksen kieltäminen saattaa lisätä kalastuksen valvontatarvetta, missä vastuu sivuvesien osalta jakautuu useille tahoille, etupäässä Tenon kalatalousalueelle, alueen osakaskunnille sekä Metsähallitukselle.

4 Laintarkastus

Asetusta ei ole aikataulusyistä tarkastettu oikeusministeriön laintarkastusyksikössä. Asetusteksti perustuu kuitenkin hyvin suurelta osin edellisvuonna voimassa olleeseen Tenojoen vesistön sivuvesistöjä koskevaan asetukseen (360/2021), mikä tarkastettiin oikeusministeriön laintarkastusyksikössä. Vuoden 2023 kalastusta koskien on annettava uusi asetus, kun Tenojoen vesistön kalastusta koskeva kokonaisuus hahmottuu loppuvuodesta 2022.